

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВМ(Ф)НЗ У РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

У статті розглянуто необхідні складові професійної компетентності викладача для організації навчального процесу іноземних студентів. Охарактеризовано процес адаптації та труднощі, з якими стикаються іноземні студенти під час навчання у ВМ(Ф)НЗ. Розкрито поняття професійної компетентності викладача та її складові. Зазначені необхідні комунікативні уміння для побудови ефективного педагогічного спілкування. Розкрито особливості побудови педагогічного спілкування з представниками різних культур. Зосереджено увагу на результативності застосування інноваційних технологій у навчанні іноземних студентів. Встановлено взаємозв'язок між рівнем сформованості професійної компетентності викладача ВМ(Ф)НЗ та успішністю навчання іноземних студентів.

Ключові слова: адаптація, інноваційні освітні технології, іноземні студенти, професійна компетентність викладача, педагогічне спілкування, ВМ(Ф)НЗ.

Світові тенденції глобалізації, демократизації та створення єдиного економічного простору вплинули не тільки на суспільне життя та комерційні структури країни, а й на систему освіти загалом.

На сьогодні, держави, які беруть участь у Болонському процесі, вбачають, одним з найважливіших компонентів розвитку вищої освіти, співставлення національних рамок кваліфікацій для забезпечення академічної мобільності студентів, випускників та науково-педагогічних працівників. Зазначене, в свою чергу, є важливим засобом для підвищення якості освітніх програм та послуг. На всесвітній конференції з питань вищої освіти ЮНЕСКО 2009 було зазначено, що академічна мобільність виступає вагомим фактором у підвищенні якості вищої освіти [9].

У зв'язку з вище зазначеним, та враховуючи популярність медичного фаху серед іноземних громадян актуальним завданням є організація ефективного навчального процесу приїжджих студентів, що, в свою чергу, залежить від рівня професійної компетентності викладача.

Аналіз науково-педагогічних джерел показав, що поняття професійної компетентності викладача вищого навчального закладу розглядали: А. Алексюк, І. Гура, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, В. Сластьонін, Г. Щедровицький та ін. Також, існує низка досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем підготовки іноземних абітурієнтів В. Антонова, О. Білоус, Н. Булгакова, М. Іванова, О. Кравцов, І. Сладких, О. Степаненко, Н. Тіткова. Але питання професійної компетентності викладача саме у роботі з іноземними студентами медичного профілю залишилося поза увагою більшості дослідників, що й зумовило вибір теми статті.

Метою публікації є розкриття деяких аспектів професійної компетентності викладача ВМ(Ф)НЗ у роботі з іноземними студентами.

Оскільки, підготовка іноземних студентів у порівнянні з українськими має деякі відмінності, слід зупинитися на них детальніше.

У переважній більшості іноземних студентів низький рівень інформованості про етнічну, політичну та соціальну системи України. Вони абсолютно не знайомі з нормами моралі, звичаями, традиціями та культурою українського народу, з особливостями системи вищої освіти України. Тому зіткнення особистості з новим соціально-політичним та культурно-освітнім середовищем нерідко проходить з подоланням ряду труднощів [5]. Так, в першу чергу, відзначається незнання іноземними студентами мови спілкування в новому соціумі (англійської, російської або української), незвичні погодно-кліматичні умови, низький рівень оволодіння англійською мовою багатьох викладачів та населення, бюрократичні перепони, невідповідні умови проживання, проблема безпеки, контроль міліції, расизм, психологічні проблеми. Таким чином, ефективність навчання іноземних студентів буде залежати від успішності їх адаптації до нових умов даного середовища.

Процес адаптації іноземних студентів може відбуватися більш ефективно, якщо професійна компетентність викладача буде сформована на належному рівні. Сформованість професійної компетентності передбачає вміння педагогом будувати навчальний процес зважаючи на особливості підготовки іноземних громадян, вміння організувати навчальний процес застосовуючи індивідуальні підхід та враховуючи національно-психологічні особливості студентів, наявність ґрунтовних психолого-педагогічних, методичних та професійних знань з предмету, відповідних умінь та якостей.

Спираючись на дослідження О. Гури, поняття "професійна компетентність" викладача розглядається, як володіння педагогом необхідною сумою знань, умінь та навичок, що визначають

сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості викладача – носія певних цінностей, ідеалів та педагогічної свідомості [3, с. 52].

Одними з основних складових професійної компетентності викладача вищого навчального закладу є наступні:

- професійні знання (психологічні, педагогічні, знання професійного спрямування, предметні, дослідницькі);

- професійні вміння та навички (аналітичні, прогностичні, проєктивні, рефлексивні, мобілізаційні, інформаційні, розвиваючі, орієнтаційні, перцептивні, комунікативні);

- професійно-важливі якості, які в свою чергу діляться на п'ять підсистем (професійного мислення, професійної спрямованості, експресивних якостей, організаторських та комунікативних).

Так, знання, уміння і навички виступають як діяльнісно-рольові характеристики професійної компетентності педагога. Всі інші компоненти є суб'єктивними характеристиками, що вказують на ставлення педагога до діяльності та на його індивідуальний стиль.

Важливим показником сформованості професійної компетентності викладача у роботі з іноземними студентами виступає вміння побудувати конструктивну педагогічну взаємодію під час спільної навчальної діяльності.

Під час організації навчання іноземних студентів викладач повинен прагнути використовувати всі можливі засоби для емоційного та психологічного впливу для створення нормальної атмосфери в навчальній аудиторії, уникати тиску, авторитарного тону в спілкуванні зі студентами. Застосовувати технології навчання, спрямовані на академічну, соціально-психологічну та соціокультурну адаптацію іноземних студентів, які б сприяли успішному міжособистісному, міжкультурному та професійному спілкуванню.

Зважаючи на вище зазначене, важливим завданням педагогічної взаємодії є навчити іноземних студентів міжкультурному та міжособистісному спілкуванню в нових умовах. Тому техніка педагогічного спілкування має враховувати: стиль поведінки викладача (рекомендується – "інтегративний"); рівень розвитку комунікативних умінь; уміння проводити оцінку емоційного стану викладача та студентів; уміння справлятися зі стресовими ситуаціями і навчати цього студентів; уміння формувати позитивні міжособистісні відносини зі студентами; уміння стримувати почуття та емоції, допомагати студентам у подоланні страху, невпевненості; уміння правильно ставити голос, керувати мімікою та жестами; уміння адекватно вибирати стиль педагогічного спілкування [1].

Необхідними комунікативними вміннями для побудови ефективного педагогічного спілкування, викладача з іноземними студентами є наступні [2]: уміння розпочинати контакт при будь-яких умовах, навіть без знання мови-посередника; уміння керувати своїми емоціями, особливо при вирішенні конфліктів; уміння усвідомлювати особливості своєї культури у порівнянні з культурою студентів; уміння керувати самопочуттям і настроєм при будь-яких обставинах; уміння створити психологічний контакт і теплу емоційну атмосферу в аудиторії; уміння впливати на іноземну аудиторію в залежності від її національного складу; уміння організувати наукову та творчу діяльність студентів-іноземців; уміння не допускати міжкультурні та інші конфлікти в аудиторії; уміння витримувати оптимальний темп спілкування, що особливо важко в інтернаціональній аудиторії; уміння зрозуміти мотиви поведінки іноземних студентів при спілкуванні з викладачем і між собою.

Під час побудови педагогічного спілкування важлива кожна складова. Так, наприклад, фонетичні параметри мови викладача (інтонація, висота тону, навіть тембр голосу) в деяких випадках виявляються неприйнятними для студентів-іноземців.

Голос викладача повинен бути спокійним, не гучним і не тихим: якщо студенти з азійського регіону негативно сприймають гучний голос, приймаючи його за крик, то латиноамериканців чи арабів з їх жвавістю характеру втомить тихий і розмірений голос викладача [7].

Для підтримки уваги іноземних слухачів, мова викладача повинна бути емоційною. Дикція педагога в іноземній аудиторії – максимально чітка. Міміка та жести викладача повинні бути зрозумілі і прийняті студентами, оскільки, в різних культурах міміка і жести мають різне, а часом і протилежне значення.

Таким чином, педагог повинен володіти технологією і технікою педагогічного спілкування, ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби і прийоми впливу на студента.

Неможливо дати опис усіх культур, але все ж таки можна спробувати визначити найбільш розповсюджені особливості організації педагогічної взаємодії іноземних студентів з викладачем.

Так, важливим моментом у педагогічному спілкуванні є ставлення до часу. Ще засновник теорії міжкультурної комунікації Е. Холл поділяв культури на монохромні і поліхромні по відношенню їх представників до часу [4].

Іноземні студенти, які навчаються в Україні, в переважній більшості відносяться до поліхромних культур і не вміють чітко планувати навчальний час. Їм складно приходити вчасно на заняття, особливо в перші місяці навчання, оскільки, в їх країнах така поведінка вважається прийнятною. До того ж, вони не можуть зосередитися на одному занятті, намагаючись робити кілька справ одночасно. Студентам важко адекватно сприймати тимчасові обмеження виконання завдань і тестів, тому що в їх культурах важливою є сама діяльність, а не часові рамки.

При побудові педагогічного спілкування з іноземними студентами також важливо брати до уваги категорію простору, яка сильно відрізняється в різних культурах. Насамперед, мова йде про дистанції спілкування, яка встановлюється в залежності від віку, статі, релігії, соціального стану учасників комунікації. Переважна більшість іноземних студентів приїжджає до нас з мусульманських країн, де неприпустимим є дотик людини, що належить до іншої релігії.

Необхідно звернути увагу на такий аспект міжкультурного спілкування, як гендерні національно обумовлені уявлення, тобто уявлення про місце і роль у соціальному та освітньому житті представників різної статі. Для багатьох іноземних студентів в їхній країні викладач-жінка і жінка взагалі не відіграє такої важливої ролі, як в Україні. Тому студенти повинні звикнути до усвідомлення значущості жінок в українському суспільстві і в українській культурі, що відбувається далеко не відразу.

Оскільки, національні моделі поведінки студентів, які приїхали з різних регіонів суттєво відрізняються, тому доречним для практичного застосування буде класифікація культур, запропонована Річардом Льюїсом [6, с. 64-76].

Відповідно до його класифікації, культури за способом організації діяльності поділяються на моноактивні (Німеччина, США, Великобританія, Франція, Швеція), поліактивні (Іспанія, Італія, країни Латинської Америки, арабські Країни) та реактивні (Китай, В'єтнам, Корея, Японія).

Представники моноактивних культур орієнтовані на виконання завдання, пунктуальні, обов'язкові. У суперечках стримані, ввічливі, намагаються бути об'єктивними. Представники поліактивних культур емоційні, імпульсивні, багатослівні і не завжди пунктуальні. Вони часто змінюють плани, але у важких ситуаціях здатні до імпровізації. У третю групу об'єднані культури, представники яких мовчазні, поважні по відношенню до співрозмовника, пунктуальні.

У інтернаціональній групі міжкультурна комунікація здійснюється в процесі взаємодії не лише представників однієї культури з представниками інших культур, а й у процесі взаємодії іноземців з викладачем, який є носієм культури даної країни. У процесі спілкування зі студентами важливо враховувати їх ціннісні орієнтації та специфіку національного менталітету. Можна говорити про своєрідність процесу комунікації представників різних культур. Емоційні араби або латиноамериканці і зовні незворушні народи Південно-Східної Азії можуть відчувати однаково сильні почуття, але їх прояв буде різним [7]. Тому, з одного боку, викладачу необхідно керуватися знанням особливостей комунікації представників різних народів, а з іншого, вчити їх терпимості по відношенню один до одного, а з третього, – навчати студентів комунікативної поведінки носіїв мови, що вивчається.

Важливо відзначити, що знання і вміння на практиці враховувати особистісні особливості студентів сприяють скороченню термінів адаптації іноземних студентів, яка безпосередньо впливає на успішність навчального процесу у ВНЗ.

Стиль педагогічного спілкування з іноземними студентами в різних випадках повинен бути різним. Відомо, що китайські освітні традиції пов'язані з образом авторитарного викладача. Тому китайським студентам складно звикнути до доброзичливого демократичного стилю спілкування українських викладачів. Африканські студенти звикли на батьківщині до більш "жорсткого" стилю спілкування з викладачем. Отже, загальноприйнятий в Україні стиль спілкування під час навчального процесу вони можуть сприйняти як загравання. За моделлю спілкування В. Кан-Каліка, бажано будувати спілкування на основі діалогу та спілкування на основі спільної діяльності [8].

Отже, можна вважати, що індивідуальний стиль професійної діяльності є оптимальним, якщо педагог успішно реалізує всі функції своєї професійної діяльності, має задоволеність від результатів праці, ефективно організує освітній процес й позитивно, характеризується студентами, які цінують та поважають його як викладача, наставника та науковця.

Адаптація іноземних студентів до педагогічної системи вищого навчального медичного закладу та успішність вивчення дисциплін також залежить від вміння викладача організувати діалогову взаємодію та будувати навчальний процес з урахуванням потреб наявної аудиторії слухачів. Зважаючи на цей факт, доцільним буде застосування інноваційних технологій під час навчання іноземних студентів. До таких освітніх технологій можна віднести: інтегральну педагогічну технологію, структурно-логічну, технологію особистісно-орієнтованого навчання, технологію проблемного навчання, технологію case-study (кейс-метод), інтерактивні технології навчання, технології групового навчання, проектну технологію навчання, інформаційні комп'ютерні технології, технологію дистанційного навчання, тренінгові технології навчання.

Застосування інноваційних технологій у навчанні іноземних студентів дозволить підвищити якість їх підготовки, а саме: підвищити інтерес до навчання та бажання отримати додаткові знання, сприяти ефективному вирішенню ситуативних задач, сформулювати самостійність та вміння приймати рішення та ін.

Таким чином, успішність у навчанні допомагає кращій адаптації студентів до нових умов, яка, за принципом зворотного зв'язку, залежить від рівня професійної компетентності викладача ВМ(Ф)НЗ, тобто вміння гнучко враховувати інтереси та потреби іноземних студентів, знання етнопедagogіки та етнопсихології.

Врахування деяких аспектів професійної компетентності викладача під час підготовки іноземних студентів дозволить перевести навчально-виховний процес на новий більш ефективний рівень.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблематики та потребує подальшого вивчення.

Використані джерела

1. Арсеньев Д. Г. Социально-психологические и физиологические проблемы адаптации иностранных студентов / Д. Г. Арсеньев, А. В. Зинковский, М. А. Иванова. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2003. – 145 с.
2. Головки В.А. Особливості міжкультурної комунікації: педагогічне спілкування у вузівській іноземній аудиторії / В. А. Головки // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 1 (35). – С. 303-308.
3. Гура О. І. Педагогіка вищої школи : вступ до спеціальності : Навчальний посібник / О. І. Гура. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
4. Дж. Фаст, Э. Холл. Язык тела. Как понять иностранца без слов / Дж. Фаст, Э. Холл. – М. : Вече, Персей, АСТ, 1995. – 432 с.
5. Зелененко Н. О., Кононенко Н. М. Особливості діяльності тренера-викладача фізичного виховання на заняттях з іноземними студентами / Н. О. Зелененко, Н. М. Кононенко // Актуальные проблемы спортивных игр в вузах. – 2015. – № 11. – С. 56-58.
6. Льюис Р. Деловые культуры в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию / Р. Льюис. – М. : Дело, 2001. – 448 с. – (пер. с англ.).
7. Филимонова Н. Ю. Особенности педагогического общения с иностранными студентами в российском вузе [Электронный ресурс] / Н. Ю. Филимонова, Е. С. Романюк // Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/theory-and-methods-of-teaching-c112/11947-c112-017>.
8. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник / М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
9. 2009 World Conference on Higher Education: The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development (UNESCO, Paris, 5-8 July 2009) COMMUNIQUE [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/FINAL%20COMMUNIQUE%20WCHE%202009.pdf

Podkovko С.

**SOME ASPECTS OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE
OF A TEACHER OF HIGHER EDUCATIONAL MEDICAL/ PHARMACEUTICAL INSTITUTIONS
BY THE WORKING WITH THE FOREIGN STUDENTS**

The article describes the components of the professional competence of a teacher which are important for the organization of educational process for the foreign students.

The actuality of the investigation is determined by the fundamental changes in the higher education of Ukraine. One of the objectives of the Bologna process is a comparison of the national framework of qualifications and an ensuring of the academic mobility of the students, graduates and academic staff. Considering the fact that the medical specialty is popular among foreigners the necessity arises for disclosure some aspects of the professional competence of a teacher of higher educational medical/ pharmaceutical institutions.

The paper studies the process of adaptation and the difficulties faced by the foreign students during their college years: the lack of language in a new society (English, Russian or Ukrainian), unusual climate, many teachers and the public have low English level, bureaucratic obstacles, inappropriate housing conditions, security issue, police control, racism and psychological problems. In this way, the educational effectiveness of foreign students hinges on the success of their adaptation to the new conditions of the environment.

The concepts and basic components of professional competence of a teacher are explored. They are professional knowledge (psychological, pedagogical, knowledge of professional direction, subject, research); professional skills (analytical, prognostic, projective, reflective, mobilization, informative, educational, orientational, perceptual, communicative); important qualities, which are divided into five subsystems (professional thinking, professional orientation, expressive qualities, organizational and communicative). The author examines the communication skills required to build effective pedagogical communication.

The paper considers the specific features of building the pedagogical communication with representatives of different cultures. The attention is fixed on the differences of their gender concepts, ways of organising activities and their attitude to time. The author analyzes that a teacher should possess communications technology, have the ability to use effectively verbal and non-verbal means of influence on the student. The attention is fixed on the impact of using the innovative technologies in teaching foreign students.

The article describes an interconnection between the level of formation of the professional competence of a teacher of higher educational medical/ pharmaceutical institutions and educational success of foreign students. The author reports that if teachers keep in mind some aspects of the professional competence during the preparation of foreign students, the education/bringing-up process will be on a new more effective level.

Key words: adaptation, innovative education technology, foreign students, professional competence of the teacher, pedagogical communication, higher educational medical/ pharmaceutical institutions.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2016 р.